

ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СТУДЕНТІВ РІЗНИХ ТИПІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Кукса Юрій Володимирович,

аспірант кафедри психології

Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

<https://orcid.org/0000-0001-7346-9529>

Стаття присвячена проблемі міжособистісної взаємодії студентів різних типів закладів освіти технічного профілю, зокрема, проаналізовані результати порівняльного дослідження специфіки побудови міжособистісної взаємодії студентами технічного профілю різних типів освітніх закладів.

У статті взаємодія розуміється як контакт двох або більше об'єктів активності, який може набувати різних форм, однак при цьому призводить до зміни їхньої поведінки, установок, системи змістових утворень, специфіки відносин тощо.

За результатами емпіричного дослідження виявлено, що у студентів університету технічного профілю переважає тенденція домінування, а у студентів коледжу – чуйність та дружелюбність. Спільним як для студентів університету, так і для студентів коледжу є високий рівень товарищескості, який сприяє виникненню атракції. Високий рівень за такими тенденціями, як чуйність, товарищескість, домінування у студентів університету та коледжу говорять про високі показники здатності до налагодження міжособистісної взаємодії, виникнення дружніх відносин та налагодження особистісного спілкування.

Крім того, було виявлено значний прояв емоційних бар'єрів у спілкуванні студентів закладів освіти технічного профілю. Студенти коледжу більш схильні до вияву емоційних бар'єрів у міжособистісному спілкуванні, ніж студенти університету. Найбільші складнощі у них викликає невміння керувати своїми емоціями та дозувати їх, тобто ці студенти часто схильні не контролювати власні емоційні прояви, що може позначатися на якості спілкування та призводити до появи конфліктів у середовищі закладу освіти чи вдома.

Ми дійшли висновку, що студенти університету технічного профілю мають вищий рівень розвитку характеристик міжособистісної взаємодії, ніж студенти коледжу, тобто студенти університету мають вищий рівень розвитку таких характеристик міжособистісної взаємодії, як домінантність, впевненість у собі та незалежність, порівняно зі студентами коледжу, тобто студенти університету є досить упевненими у собі та незалежними, а також можуть брати на себе відповідальність.

Ключові слова: взаємодія, міжособистісна взаємодія, комунікативно-характерологічні тенденції, емоційні бар'єри у спілкуванні, студенти технічного профілю.

Kuksa Yurii. Peculiarities of interpersonal interaction of students of different types of technical education institutions

The article is devoted to the problem of interpersonal interaction of students of various types of technical education institutions. In particular, the results of a comparative study of the peculiarities of interpersonal interaction creation by technical profile students of different types of educational institutions are described.

In the article, interaction is considered as a contact between two or more objects of activity, which can take different forms, but at the same time lead to changes in their behavior, attitudes, system of meaningful formations, specifics of relationships, etc.

According to the results of the empirical research, it was found that the dominance as a general tendency prevails among university students of a technical profile, and sensitivity and friendliness prevails among college students. Common to both university and college students is a high level of sociability that fosters attraction. A high level of such tendencies as sensitivity, sociability, dominance among university and college students indicates high indicators of the ability to establish interpersonal interaction, the emergence of friendly relations and the establishment of personal communication.

In addition, a significant manifestation of emotional barriers in the communication of students of technical education institutions was revealed. College students are more likely to exhibit emotional barriers in interpersonal communication than university students. The biggest difficulties they have are caused by their inability to manage their emotions and dose them, that is, these students quite often do not control their own emotional manifestations, which can affect the quality of communication and lead to conflicts in the educational institution or at home.

We concluded that technical university students have a higher level of development of interpersonal characteristics than college students, that is, comparing to college students, university students have a higher level of development of such interpersonal characteristics as dominance, self-confidence, and independence, that is, they are quite self-confident and independent, and are able to take responsibility.

Key words: *interaction, interpersonal interaction, communicative and characterological tendencies, emotional barriers in communication, technical profile students.*

Постановка проблеми. Непроста організація стосунків між людьми містить велику кількість елементів, основним з яких є міжособистісна взаємодія. Вона виступає наслідком розвитку суспільної історії, показником та підґрунтям культури і водночас засобом розвитку соціуму. Рівень суспільного життя особистості перебуває в залежності від особливостей її спілкування та специфіки взаємодії з іншими, тому що і міжособистісні, і суспільні відносини реалізуються та розкриваються саме у спілкуванні.

Під час міжособистісної взаємодії реалізується єдність дій особистості, відбувається їх консолідація, а також упорядковується цілеспрямована діяльність, яка сприяє розвитку інтелекту, розширенню світогляду та опануванню новими знаннями, уміннями, навичками, які необхідні для успіху у діяльності. Ці аспекти винятково актуальні у студентському віці, оскільки для студентів посилюється значення міжособистісної взаємодії як чинника побудови ефективних відносин із оточуючим середовищем.

Питання міжособистісних взаємин містить у собі аналіз численних сторін цього феномену, таких, як зміст міжособистісних взаємин (В. Байон, Л. Буєва, К. Левін, В. Мерлін, Дж. Морено, Дж. Мід, Д. Тібо, Ф. Хайдер та ін.), механізми міжособистісних взаємин (Є. Кузьмін, В. Ольшанський, В. Семенів, Л. Сулейманова та ін.), емоційні аспекти (Є. Андрієнко, О. Петровський та ін.) тощо. Побудова міжособистісних взаємин у групі була розглянута такими науковцями, як М. Вебер, К. Левін, М. Корнев, Д. Майерс, С. Максименко,

Ф. Олпорт, Л. Орбан-Лембрик, Т. Парсонс, К. Седих, Т. Титаренко, Н. Чепелева, М. Шеріф та ін.

Учені О. Булгакова, Т. Днепров, Д. Долганов, О. Каргополова, А. Кідінов, В. Коваль та ін. вивчали особливості становлення міжособистісної взаємодії у студентському віці. Однак, незважаючи на значну кількість наукових праць, існує недостатньо комплексних досліджень, присвячених питанню міжособистісної взаємодії студентів технічного профілю, зокрема, особливостям організації взаємодії студентами різних типів освітніх закладів.

У зв'язку з цим **метою дослідження** є аналіз особливостей міжособистісної взаємодії студентів різних типів закладів освіти технічного профілю.

Результати дослідження. Міжособистісні взаємини є однією з провідних психологічних проблем як у теоретичному, так і у практичному плані. Науковці вбачають у міжособистісних взаєминах головний та перспективний предмет соціальної психології, який дає змогу узгодити та наповнити психологічним змістом результати вивчення не лише комплексних суспільних явищ, а й процесів міжіндивідуальної взаємодії, так само, як і процесів реалізації конкретною особистістю власної життєдіяльності.

О. Киричук наголошує, що взаємодія є оригінальним, родовим поняттям, яке стосується процесів взаємовпливу та взаємозміни [1].

Під міжособистісною взаємодією розуміють, як правило, контакт двох або більше об'єктів активності, який може набувати

різних форм (прямі або опосередковані, більш тривалі або короточасні, емоційно насичені чи нейтральні), однак при цьому призводити до зміни їхньої поведінки, установок, системи змістових утворень, специфіки відносин і т.д. [2].

Аналіз особливостей організації міжособистісної взаємодії становить особливий інтерес у практичному вимірі. З огляду на це нами було проведено емпіричне дослідження, яким було охоплено 120 студентів закладів вищої освіти технічного спрямування, серед них 60 студентів університету та 60 студентів коледжу. До програми емпіричного дослідження увійшла «Методика діагностики інтерперсональної взаємодії» Т. Лірі, що призначена для дослідження уявлень суб'єкта про себе та ідеальне «Я», а також для аналізу взаємовідносин у малих групах [3], та «Методика діагностики емоційних бар'єрів у міжособистісному спілкуванні» (В. Бойко), яка спрямована на вивчення рівня прояву емоційних бар'єрів у міжособистісному спілкуванні та їхніх типів [4].

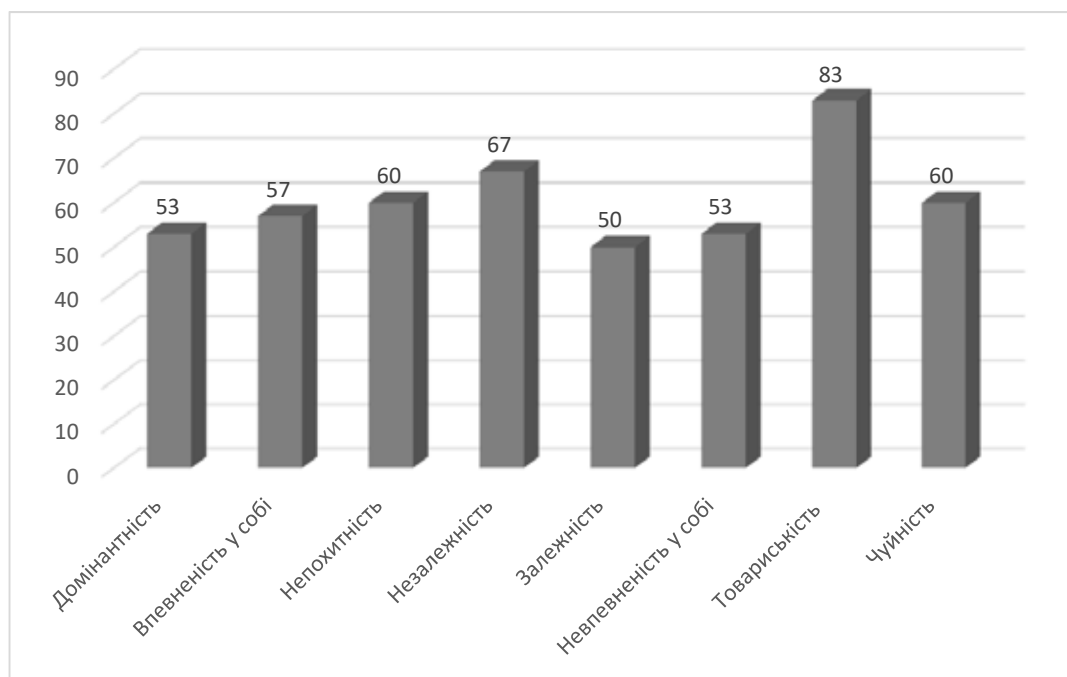
Аналіз особливостей особистісних тенденцій, які проявляються у сфері міжособистісної взаємодії студентів технічного профілю, подано на рис. 1.

Найбільшою мірою у групі досліджуваних проявляється тенденція до товарись-

кості (83%). Це відображає демонстрацію студентами таких рис, як доброзичливість, уважність, здатність до взаємодопомоги, товариськість. Крім того, у міжособистісній сфері значною мірою студентів технічного профілю проявляється тенденція незалежності (67%), яка описує підозрілість, недовірливість, вразливість як характерні риси цих студентів.

Однаково проявляються такі тенденції, як чуйність та непохитність (по 60%). Це може бути показником вираженості у досліджуваних студентів таких рис, як схильність до критикування, дратівливість, нетерпимість до помилок інших. Водночас така ж частина досліджуваних проявляє прагнення піклуватися про близьких, делікатність, ніжність, так само, як і толерантність до недоліків і вчиння прощати.

Порівняно меншою мірою у групі студентів технічного профілю проявляється тенденція до упевненості в собі (57%), що говорить про впевнену поведінку, незалежність, а в крайньому прояві – про черствість та егоїстичність досліджуваних студентів. Тенденції до домінантності та невпевненості в собі виражені у респондентів однаково (по 53%). Домінантність відображає лідерські якості, змогу брати відповідальність на себе, а також праг-

Рис. 1. Розподіл студентів за комунікативно-характерологічними тенденціями (у%)

нення до домінування, незалежності. При цьому тенденція до невпевненості в собі є свідченням поваги та довірливості до оточуючих.

Найменш вираженою у досліджуваних є тенденція до залежності (50%), що дає змогу оцінити наявність таких рис, як критичність до себе, боязкість, сором'язливість, скромність.

Аналіз даних дослідження окремо студентів університету і коледжу (рис. 2) засвідчив, що у студентів університету провідними є такі комунікативно-характерологічні тенденції, як незалежність (80%), домінантність (80%), непохитність (80%) та товариськість (87%), тобто їхню поведінку можна схарактеризувати як таку, що спрямована на завоювання у колективі лідерської позиції. Такі досліджувані є досить прямолінійними та наполегливими, однак високий рівень товариськості описує їх як неконфліктних осіб.

У студентів коледжу переважаючими є такі якості, як чуйність та товариськість (по 80% кожна), тобто їхня поведінка доброзичлива та щира. Студенти коледжу здебільшого поважають партнерів у взаємовідносинах та визнають їхні права, зазвичай мирно співіснують з довколишніми людьми. Поведінку цих студентів визначають такі риси, як терпимість до

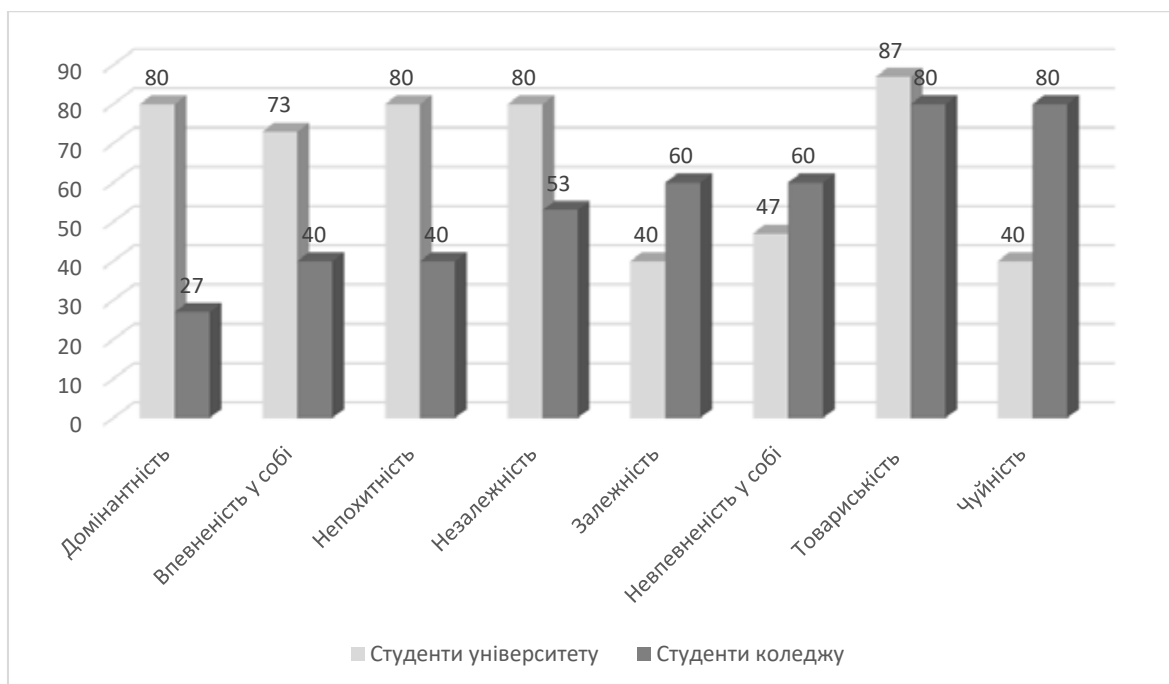
недоліків інших, делікатність, ніжність, альтруїзм та бажання допомагати іншим людям.

Отже, у студентів університету технічного профілю переважає загальна тенденція – домінування, а у студентів коледжу – чуйність та дружелюбність. Спільним як для студентів університету, так і для студентів коледжу є високий рівень товариськості, який сприяє виникненню атракції. Високий рівень за такими тенденціями, як чуйність, товариськість, домінування у студентів університету та коледжу говорять про високі показники здатності до налагодження міжособистісної взаємодії, виникнення дружніх відносин та налагодження особистісного спілкування.

Результати вивчення емоційних бар'єрів у міжособистісному спілкуванні студентів технічного коледжу та університету представлено у таблиці 1.

Як свідчать наведені дані, тільки 8% досліджуваних позбавлені емоційних проблем у міжособистісному спілкуванні. Цим особам легко контролювати свої емоційні прояви у спілкуванні, а це загалом чинить позитивний вплив на взаємодію з оточуючими.

Трохи більшою виявилася частка опитаних (16%), яким притаманні деякі емоційні проблеми у міжособистісному спілкуванні

Рис. 2. Розподіл студентів університету та коледжу за проявом комунікативно-характерологічних тенденцій (у%)

Розподіл досліджуваних за присутністю емоційних бар'єрів у міжособистісному спілкуванні та взаємодії (n=120, у%)

№ п/п	Типи емоційних бар'єрів	Досліджувані		
		Студенти університету	Студенти коледжу	УСЬОГО
1.	Емоції не заважають спілкуватися	12	4	8
2.	Є деякі емоційні проблеми	12	20	16
3.	Емоції певною мірою ускладнюють взаємодію з людьми	76	76	76
Загалом		100	100	100

та взаємодії. Вони не чинять руйнуючого впливу на міжособистісне спілкування, а в основному пов'язані з особистісними якостями досліджуваних, такими, як сором'язливість, підвищена тривожність, скутість і які, так само, створюють деякі перешкоди у процесі побудови емоційних контактів у процесі спілкування.

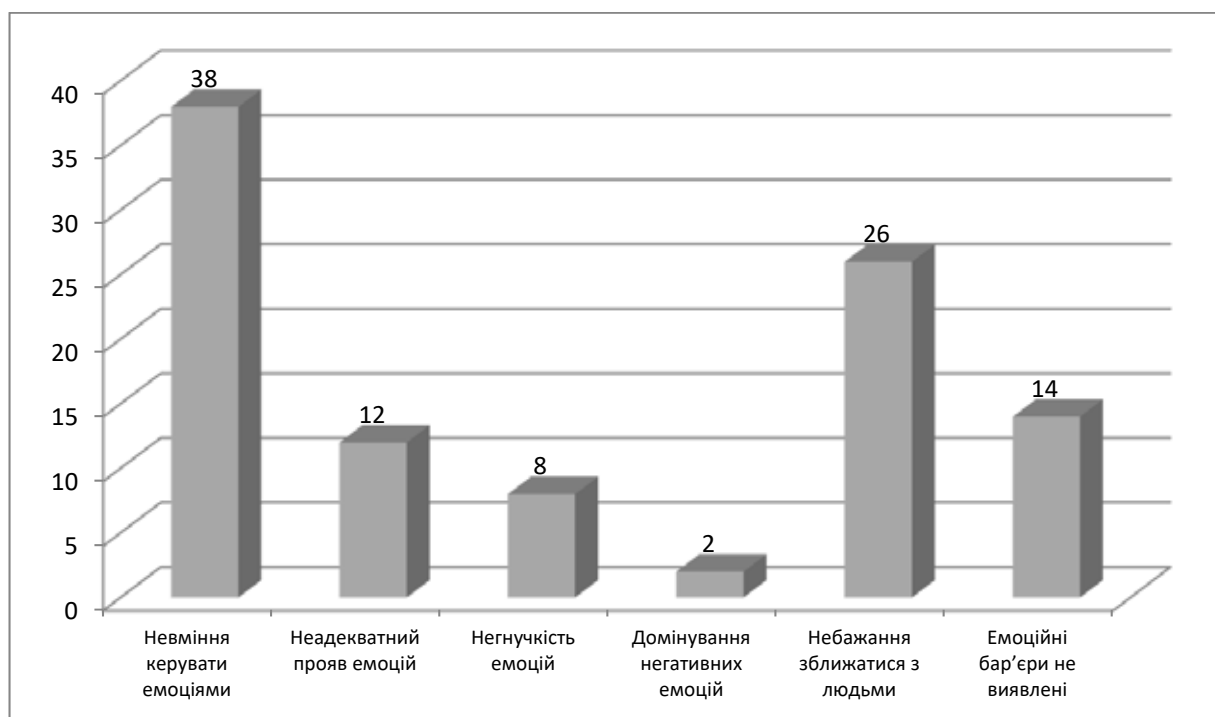
Найбільшою виявилася частина студентів, емоції яких дещо ускладнюють взаємодію з оточуючими. Вони складають 76% усіх досліджуваних.

Порівняльний аналіз показників наявності емоційних бар'єрів у спілкуванні та міжособистісній взаємодії студентів університету та коледжу засвідчив, що емоції не заважають спілкуватися 12% студентів університету та 4% студентів коледжу,

тобто студентам університету дещо менше притаманні емоційні бар'єри у спілкуванні, ніж студентам коледжу. Деякі емоційні бар'єри у спілкуванні проявляють 12% студентів університету та 20% студентів коледжу, тобто показники студентів коледжу тут є вищими. Емоції певною мірою ускладнюють взаємодію з людьми однаково і студентам університету, і студентам коледжу (по 76%).

Отже, можемо зробити висновок про те, що студенти коледжу більше схильні до прояву емоційних бар'єрів у міжособистісному спілкуванні, ніж студенти університету.

Конкретні емоційні бар'єри були виявлені загалом у 86% досліджуваних (рис. 3).

Рис. 3. Розподіл досліджуваних за наявністю конкретних емоційних бар'єрів у міжособистісному спілкуванні (у%)

Найбільш типовим для досліджуваних є нездатність керувати емоціями та дозувати їх (38%). Ці опитані досить часто не контролюють власні емоційні прояви, що може відбиватися на якості спілкування та призводити до виникнення конфліктів у середовищі закладу освіти чи вдома.

Також одним із варіантів емоційних бар'єрів, які можуть проявлятися у процесі спілкування, було визначено небажання досліджуваних зближатися з іншими людьми на емоційній основі (26%). Таке явище може бути зумовлене особистісними рисами досліджуваних, наприклад, такими як сором'язливість, інтровертованість, підвищена тривожність, занижена самооцінка, агресивність; цінності й інтереси, що не співпадають з інтересами групи належності.

Неадекватний прояв емоцій характерний для 12% досліджуваних, яким притаманні конкретні емоційні бар'єри. Ці опитані, як правило, навіть на незначні подразники реагують гостро, приймають все близько до серця і у зв'язку з цим не завжди можуть оцінити ситуацію як належне. У таких випадках їхні емоційні реакції не зовсім відповідають ситуації мовлення, а тому порівняно часто незрозумілі та навіть дратівливі для оточуючих, які так само схильні до афективного реагування, зумовленого специфікою досліджуваного віку.

Невиразність емоцій, їх негнучкість, нерозвиненість, а також домінування негативних емоцій, що є емоційними перешкодами у міжособистісному спілкуванні, у цьому дослідженні були виявлені незначною мірою (8% та 2% відповідно). Однак їхня присутність говорить про те, що ті студенти університету та коледжу технічного спрямування, яким притаманні такі емоційні бар'єри, не мають належного репертуару емоційних реакцій, а тому не завжди здатні виразити власні емоції в необхідній мірі. Хоча ці перешкоди представлені найменше, проте все ж заслуговують на увагу, оскільки присутні у комунікативній сфері студентів одне з одним, а тому й впливають на ефективність спілкування. При цьому у 14% опитаних конкретних емоційних бар'єрів не було виявлено взагалі.

Отже, результати проведеного дослідження дають змогу зробити висновок про значний прояв емоційних бар'єрів у спілкуванні студентів закладів освіти технічного профілю. Найбільші складнощі у них викликає невміння керувати своїми емоціями та дозувати їх.

Аналіз результатів дослідження. З метою визначення особливостей міжособистісної взаємодії студентів різних типів закладів освіти технічного профілю нами було здійснене порівняння результатів дослідження за проведеними методиками за U-критерієм Манна-Уїтні [5].

Статистичними гіпотезами дослідження виступили: H_0 – студенти університету технічного профілю не мають вищого рівня розвитку характеристик міжособистісної взаємодії, ніж студенти коледжу технічного профілю; H_1 – студенти університету технічного профілю мають вищий рівень розвитку характеристик міжособистісної взаємодії, ніж студенти коледжу технічного профілю.

Виходячи з проведених обрахунків, можна зробити висновок, що статистично значущими є показники критерію за характеристиками домінантності ($U=502$), впевненості у собі ($U=545$) та незалежності ($U=580$). Це є свідченням того, що студенти університету мають вищий рівень розвитку цих характеристик міжособистісної взаємодії, ніж студенти коледжу, тому їхню поведінку можна визначити як більш упевнену, незалежну, відповідальну, проте і більш недовірливу водночас.

Висновки. Отже, за результатами емпіричного дослідження виявлено, що порівняно зі студентами коледжу студенти університету мають вищий рівень розвитку таких характеристик міжособистісної взаємодії, як домінантність, впевненість у собі та незалежність, тобто вони є досить упевненими у собі та незалежними, а також здатні брати відповідальність на себе.

У зв'язку з цим перспективи подальших розвідок у контексті досліджуваної проблеми полягають у ґрунтовному вивченні питання побудови міжособистісної взаємодії студентами різних типів закладів освіти технічного профілю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Киричук О.В. Проблеми психології педагогічної взаємодії. *Психологія: республік. наук.-метод. зб.* / під ред. О.В. Киричука. Київ : Освіта, 1991. Вип. 37. С. 3–12.
2. Москаленко В.В. Психологія соціального впливу. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 448 с.
3. Ложкін Г.В., Пов'якель Н.І. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика. Київ : ВД «Професіонал», 2006. 416 с.
4. Психодіагностика особистості підлітка / За ред. О.Д. Кравченко, В.Ф. Моргуна. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2013. 136 с.
5. Моргун В.Ф., Тітов І.Г. Основи психологічної діагностики. Київ : Слово, 2012. 460 с.

REFERENCES:

1. Kyrychuk, O.V. (1991). Problemy psykholohii pedahohichnoi vzaiemodii [Problems of psychology of pedagogical interaction]. In *Kyrychuk, O.V. (Ed.). Psykholohiia: respublikanskyi naukovo-metodychnyi zbirnyk [Psychology: republican science and methodical collection of papers], 37, 3–12* [in Ukrainian].
2. Moskalenko, V.V. (2007). *Psykhologhiia sotsialnoho vplyvu [Psychology of social influence]*. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].
3. Lozhkin, H.V., Poviakel, N.I. (2006). *Psykhologhiia konfliktu: teoriia i suchasna praktyka [Psychology of conflict: theory and modern practice]*. Kyiv: VD «Profesional» [in Ukrainian].
4. Morhun, V.F., Kravchenko, O.D. (Eds.) (2013). *Psykhodiahnostyka osobystosti pidlitka [Psychodiagnostics of adolescent personality]*. Kyiv: Vydavnychy Dim «Slovo» [in Ukrainian].
5. Morhun, V.F., Titov, I.H. (2012). *Osnovy psykholohichnoi diahnostyky [Fundamentals of psychological diagnostics]*. Kyiv: Slovo [in Ukrainian].